

การพัฒนารูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ฝึกล้อมและ แหล่งโบราณคดีในจังหวัดหนองคาย

Development of a Learning Activity Model for Environmental and Archeological Planning in Nong Khai Province

¹บรรจบ บรรณรุจิ ²อติเทพ ผาธา ³แสวง นิลนามะ ⁴คงสฤษดิ์ แพงทรัพย์

⁵อุเทน วงศ์สถิต และ ⁶ศักดิ์ชัย โพธิ์สัย

¹Banjob Bannaruji, ²Athitthep Phatha, ³Saweang Nillanama, ⁴Kongsarit Peangsub,

⁵Utian Wongsathit and ⁶Sakchai Phosai

¹ราชบัณฑิตยสภา

¹The Royal Society

^{2,3,4}คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{2,3,4}Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

⁵คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

⁵Faculty of Archaeology, Silpakorn University

⁶คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

⁶Faculty of Humanities, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

²Corresponding Author's Email: mollamp@hotmail.com

Received: May 19, 2022; Revised: April 25, 2023; Accepted: เมษายน 25, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อวิเคราะห์รูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ฝึกล้อมและแหล่งโบราณคดี ในจังหวัดหนองคาย 2) เพื่อพัฒนารูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ฝึกล้อมและแหล่งโบราณคดี ในจังหวัดหนองคาย 3) เพื่อศึกษาคุณค่าของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ฝึกล้อมและแหล่งโบราณคดี ในจังหวัดหนองคาย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการมาเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินการวิจัย เน้นการศึกษาวเคราะห์ทั้งในเชิงพื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย มีการจัดกระบวนการวิจัยด้วยการถอดบทเรียนและการบูรณาการข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต และการปฏิบัติการร่วมกันในพื้นที่ศึกษาและกลุ่มเป้าหมายที่กำหนดไว้โดยใช้กระบวนการตามวงจรเดมมิง (PDCA) เป็นเครื่องมือในการดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน

ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดเรื่องกิจกรรมการเรียนรู้ที่นำมาจากการศึกษาเกี่ยวกับทฤษฎีการเรียนรู้ โดยแนวคิดเรื่องการเรียนรู้มีนักคิดหรือนักปรัชญาหลายท่านได้อธิบายเอาไว้โดยเฉพาะนักคิดชาวตะวันตกหลายท่านที่ได้เสนอทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้และกระบวนการรวมถึงผลของการเรียนรู้เอาไว้แตกต่างกัน ส่วน

ในทางพระพุทธศาสนาก็มีคำสอนที่เกี่ยวกับการเรียนรู้เอาไว้ว่าการเรียนรู้ของมนุษย์นั้น เกิดมาจากการะบวนการทำงานของอายตนะภายนอกและอายตนะภายใน จนก่อให้เกิดการรับรู้และแสดงพฤติกรรมการเรียนรู้ออกมาภายนอกโดยผลการเรียนรู้ที่ย่อมส่งผลต่อการแสดงออกทางกายวาจาและจิตใจ

การพัฒนารูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการพัฒนาการเรียนรู้โดยการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย เพื่อกระตุ้นให้ผู้ร่วมกิจกรรมได้เห็นคุณค่าของผัสดังสิ่งแวดล้อมและแหล่งโบราณคดีในจังหวัดหนองคายผ่านกิจกรรม เช่น กิจกรรมโครงการอบรมยุวมัคคุเทศก์เพื่อการเรียนรู้ผัสดังสิ่งแวดล้อมและแหล่งโบราณคดีในจังหวัดหนองคาย กิจกรรมการคัดลอกและอ่านจารึกในพื้นที่ศึกษา กิจกรรมพัฒนาแหล่งโบราณคดีเพื่อชุมชน เพื่อกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมและสังคมได้เกิดการเรียนรู้และเกิดความสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและแหล่งโบราณคดีในชุมชนของตน

คำสำคัญ: รูปแบบกิจกรรม; การเรียนรู้; ผัสดังสิ่งแวดล้อม; ผังโบราณคดี

Abstract

The objectives of this research article are 1) to analyze the learning activity model on environment and archaeological sites; in Nong Khai Province 2) to develop a model of learning activities on the environment and archeological sites in Nong Khai Province 3) to study the value of learning activities for environmental planning and archeological sites in Nong Khai Province. This research is a qualitative research by using the action research process as part of the research operation. Emphasis on analytical studies both in the area and the target groups. Organizing the research process by extracting lessons and integrating information from interviews, observations, and collaborative action in the study area and defined target audience using the Deming Cycle Process (PDCA) as a tool for Conduct participatory action research at every step.

The results showed that The concept of learning activities comes from the study of learning theory. The concept of learning has been described by many thinkers or philosophers, especially Western thinkers. Many people have proposed different theories about learning and the processes and outcomes of learning. As for Buddhism, there are teachings related to learning that human learning arises from the process of working of the outer senses and inner senses, causing the perception and display of behavior. Learning outwardly, the result of learning will affect the physical, verbal and mental expressions.

As for the development of learning activities, the research team has developed learning activities by organizing a variety of learning activities to encourage participants to see the value of environmental plans and archaeological sites in the province. Nong Khai through activities such as Activities of youth tour guides training project for learning environmental planning and archeological sites in Nong Khai Province, copying and reading activities in the study area, activities to develop archaeological sites for the community To encourage participants and society to learn and create awareness of the conservation of the environment and archaeological sites in their communities.

Keywords: Activity Model; Learning; Environmental Planning; Archeological Planning

บทนำ

จังหวัดหนองคายเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีประชาชนนับถือพระพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่ และมีแหล่งโบราณคดีทางประวัติศาสตร์และพระพุทธศาสนา เป็นจำนวนมาก เช่น ชุมชนก่อนประวัติศาสตร์บ้านโคกคอน อำเภอท่าบ่อ หรือเมืองโบราณทางประวัติศาสตร์ได้แก่ เมืองปะโค เวียงคุก ซึ่งมีหลักฐานว่าเป็นเมืองที่มีมาตั้งแต่สมัยขอมโบราณ และพัฒนามาเป็นเมืองแห่งพระพุทธศาสนาในสมัยประวัติศาสตร์ ดังจะปรากฏว่าเมืองปะโค เวียงคุกนี้จะมี วัดหรือพุทธสถานที่มีชื่อเสียงอยู่เป็นจำนวนมาก และยังมีพระธาตุอันเป็นสถานที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ และเป็นที่เคารพนับถือศรัทธา เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวหนองคายและประชาชนทั่วไปที่อาศัยอยู่บริเวณสองฝั่งโขงทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ เช่น พระธาตุหล้าหนอง หรือพระธาตุกลางน้ำ พระธาตุบังพวน พระธาตุโพนจิกเวียงจัว และนอกจากนี้ยังมีพระพุทธรูปศิลปะล้านช้าง และศิลปะท้องถิ่นที่มีชื่อเสียงอีกเป็นจำนวนมาก เช่น หลวงพ่อพระใส วัดโพธิ์ชัย (พระอารามหลวง) เป็นต้น ซึ่งเราจะพบว่าแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดหนองคายนั้นหลายที่กำลังถูกลืมหรือถูกละทิ้งจากชาวบ้าน แสดงให้เห็นว่าเมืองหนองคายเป็นเมืองแห่งประวัติศาสตร์และเป็นเมืองแห่งวัฒนธรรมทางด้านพระพุทธศาสนาที่มีพัฒนาการของเมืองและความเจริญรุ่งเรืองมาเป็นระยะเวลานาน

อย่างไรก็ตามจะพบว่า ความจริงที่เมืองหนองคายเป็นเมืองทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่เคยรุ่งเรืองมานานนั้นก็ดูเหมือนว่าจะถูกซ่อนหรือถูกแอบไว้ไม่ให้เป็นที่รู้จักของคนทั่วไปเนื่องจากว่าภาพแห่งความเจริญรุ่งเรืองในฐานะที่เป็น (1) เมืองประวัติศาสตร์ และ (2) เมืองแห่งวัฒนธรรมนั้นไม่ได้รับการดูแลหรือเอาใจใส่เพื่อพลิกฟื้นให้เป็นที่รู้จักของคนทั่วไปเลย ดังจะพบว่าแหล่งโบราณคดีหลายแห่งทั้ง ๆ ที่เป็นแหล่งโบราณคดีที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และพระพุทธศาสนา เช่น แหล่งโบราณคดีบ้านโคกคอน อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย หรือเมืองประวัติศาสตร์ คือเมืองปะโค เมืองเวียงคุกที่เคยเป็นเมืองคู่แฝดของเวียงจันทน์ในอดีตที่ยังคงมีซากปรักหักพังของวัดและเมืองหลงเหลืออยู่ให้เห็นเป็นจำนวนมาก แต่ก็ปรากฏว่าภาพแห่งความเจริญรุ่งเรืองในอดีตเหล่านี้กลับไม่ได้รับการเปิดเผยหรือฟื้นฟูเพื่อให้เห็นเป็นประจักษ์อันเป็นเหตุทำให้เมืองหนองคายหรือจังหวัดหนองคายก็ยังคงเป็นเมืองที่ยังคงถูกซ่อนแอบหรือยังเป็นเมืองที่ถูกปกปิดเอาไว้เหมือนเดิม เพราะผู้คนหรือสังคมยังไม่สามารถที่จะเข้าถึง “พื้นที่แห่งความเจริญรุ่งเรืองในอดีตนั้นได้เลย” อันเนื่องมาจาก (1) ขาดการศึกษาค้นคว้าวิจัยที่เพียงพอจากนักวิชาการที่เกี่ยวข้อง (2) ขาดการประชาสัมพันธ์เพื่อยกระดับให้เป็นเมืองแห่งวัฒนธรรมหรือเมืองแห่งประวัติศาสตร์จากทั้งรัฐและเอกชน

กิจกรรมการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมและแหล่งโบราณคดีถือว่าเป็นอีกรูปแบบของกิจกรรมหนึ่งที่จะเข้ามามีส่วนช่วยทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องของการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมและแหล่งโบราณคดีได้มากยิ่งขึ้นด้วยสอดคล้องกับหลักการของโจเซฟ ดี. โนวัก ที่ได้แนวทางไว้ว่า การเรียนรู้เป็นการให้การศึกษา อันเป็นกระบวนการซึ่งแสวงหาประสบการณ์ไปสู่อิสรภาพ (Joseph D. Novak) และฮาโรลด์ ดับบลิว. เบิร์นาร์ด ได้แบ่งระดับของการเรียนรู้ด้านทักษะไว้ 2 ระดับ ได้แก่ 1) ทักษะทางกลไกสัมผัส (sensorimotor skill) เป็นกลไกที่เกิดขึ้นโดยอัตโนมัติ เช่น การเดิน การแต่งกาย การเดินร่ำ ฯลฯ ทักษะนี้มักเกี่ยวข้องกับกล้ามเนื้อและข้อต่อ 2) ทักษะทางกลไกการรับรู้ (perceptual motor skill) เป็นทักษะที่มีระดับสูงขึ้น เพราะเกี่ยวข้องกับ

การจำและการคิด ตัวอย่างเช่น ในขณะที่เราใช้นิ้วเขียนหนังสือ ลำดับขั้นของทักษะในการเขียนอักษรแต่ละตัว เราจะต้องใช้การคัดลอก การจำ การคิด ดังนั้นทักษะด้านนี้จะเป็นเรื่องของการเรียนรู้ความสัมพันธ์ (association learning) ของสิ่งต่าง ๆ (Bernard, 1972) นอกจากนี้ เบลกิน และ สกายเดลล์ ได้ชี้หลักการว่า พฤติกรรมการเรียนรู้และทัศนคติของมนุษย์เป็นแนวโน้ม ที่บุคคลจะตอบสนองในทางที่พอใจหรือไม่พอใจต่อ สถานการณ์ต่าง ๆ (ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2548) คือ ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ หลังจากที่บุคคล ได้มีประสบการณ์ในสิ่งนั้น การเรียนรู้ของมนุษย์จึงมีองค์ประกอบ 1) ความรู้ความเข้าใจ (cognitive component) เป็นความรู้สึกเกี่ยวกับสิ่งนั้น ๆ เช่น ขนมเค้กมีรสหวาน ทำจากแป้งและน้ำตาล มีหลายสี ฯลฯ 2) ความรู้สึกและอารมณ์ (affective component) เป็นองค์ประกอบด้านความรู้สึกหรืออารมณ์ของบุคคลที่มีความสัมพันธ์กับสิ่งเร้าที่ได้พบเจอ (Keachie and Doyle, 1967)

ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาแนวคิดการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมและแหล่ง โบราณคดี ในจังหวัดหนองคาย เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมส่งเสริม การเรียนรู้สิ่งแวดล้อมและแหล่งโบราณคดี เพื่อการพัฒนาการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้สิ่งแวดล้อม และแหล่งโบราณคดีในจังหวัดหนองคาย และเพื่อศึกษาคุณค่าจากการใช้ประโยชน์จากกิจกรรมส่งเสริมการ เรียนรู้สิ่งแวดล้อมและแหล่งโบราณคดีในจังหวัดหนองคาย โดยคณะผู้วิจัยได้ศึกษาผ่านการนำเอาทฤษฎีที่ เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ และทฤษฎีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้มาใช้ในการพัฒนาการจัดกิจกรรมส่งเสริมการ เรียนรู้สิ่งแวดล้อมและแหล่งโบราณคดีในจังหวัดหนองคาย โดยมีข้อค้นพบที่จะสามารถนำมาเป็นแนวทาง ปฏิบัติได้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมและแหล่งโบราณคดี ในจังหวัดหนองคาย
2. เพื่อพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมและแหล่งโบราณคดี ในจังหวัดหนองคาย
3. เพื่อศึกษาคุณค่าจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมและแหล่งโบราณคดี ในจังหวัด

หนองคาย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) มาเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินการวิจัย เน้นการศึกษาวิเคราะห์ทั้งในเชิงพื้นที่และ กลุ่มเป้าหมาย มีการจัดกระบวนการวิจัยด้วยการถอดบทเรียนและการบูรณาการข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต และการปฏิบัติการร่วมกันในพื้นที่ศึกษาและกลุ่มเป้าหมายที่กำหนดไว้โดยใช้กระบวนการตามวงจร เดมมิง (PDCA) เป็นเครื่องมือในการดำเนินงานการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน โดยมีลำดับ การดำเนินการดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหา เอกสาร แนวคิดทฤษฎี (Documentary Study) การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) คณะผู้วิจัย ได้ทำการรวบรวมข้อมูลจาก แนวคิดทฤษฎี การทบทวนวรรณกรรม/สารสนเทศ เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ฝั่งสิ่งแวดล้อมและแหล่งโบราณคดีในจังหวัดหนองคาย

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม พื้นที่กรณีศึกษา (Field Study) เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม โดยการสังเกต (Observation) การสัมภาษณ์ (Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) และนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามมาจัดกระทำข้อมูลและตรวจสอบข้อมูลด้วยวิธีการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล จากนั้นทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้แนวคิดทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ได้ศึกษามาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยจำแนกตามความมุ่งหมายของการวิจัย และนำเสนอข้อมูลตามความมุ่งหมายของการวิจัยโดยการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ กลุ่มประเภทประชากร (Key Informant) การวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้จำแนกประชากรและผู้ให้ข้อมูลดังนี้ ประชากรศึกษาเป็นกลุ่มพระภิกษุสงฆ์หรือผู้นำศาสนา ผู้บริหารภาครัฐส่วนท้องถิ่น และ ตัวแทนชุมชน ที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่แหล่งโบราณคดีใน 3 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองหนองคาย อำเภอโพนพิสัย อำเภอท่าบ่อ โดยใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่มีความรู้ที่จะสามารถให้ข้อมูลที่สำคัญ โดยกำหนดเกณฑ์ คือ เป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในประเด็นที่ศึกษา และเป็นผู้ที่ยินดีจะให้ข้อมูลเชิงลึกถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามบริบทของพื้นที่ กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ดังนี้ 1) กลุ่มพระสงฆ์หรือผู้นำทางศาสนาจำนวน 10 รูป 2) กลุ่มผู้นำชุมชนจำนวน 10 คน 3) กลุ่มตัวแทนชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน/นักวิชาการจำนวน 10 คน 4) กลุ่มนักเรียนและกลุ่มคนที่ร่วมกิจกรรมหมู่บ้าน รวม 50 คน รวม 80 รูป/คน

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

1. แบบสำรวจ ใช้ในการสำรวจพื้นที่ในการกำหนดพื้นที่การวิจัย เพื่อกำหนดพื้นที่ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นการสำรวจข้อมูลก่อนทำการวิจัย และข้อมูลเบื้องต้นในการเข้าถึงพื้นที่การวิจัย
2. แบบสังเกต (Observation) ใช้ในการสังเกตสภาพทั่วไปของชุมชน พื้นที่ตั้งของแหล่งโบราณคดีชุมชนแวดล้อมและนโยบายของหน่วยงานปกครองของท้องถิ่น ซึ่งการเก็บข้อมูลจะประกอบด้วยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม
3. แบบสัมภาษณ์ (Interview Guide) ใช้สัมภาษณ์กลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบผังโบราณคดีและประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ผู้นำชุมชน หรือประชาชนชาวชุมชนนั้นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ฝั่งสิ่งแวดล้อมและแหล่งโบราณคดีนั้นๆ ซึ่งการดำเนินการสัมภาษณ์จะใช้รูปแบบการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interviews) และแบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Non-Structured Interviews) เป็นแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากกรอบแนวคิดและตามความมุ่งหมายของการวิจัย

4. การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ใช้กับกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งมีการจัดสนทนาเป็นกลุ่ม ตั้งแต่ 8-10 คน มีการกำหนดเนื้อหาในการสนทนา และสนทนากลุ่มอย่างไม่เป็นทางการเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวการพัฒนา รูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ฝังสิ่งแวดล้อมและแหล่งโบราณคดีในจังหวัดหนองคาย รวมถึงผู้มีส่วนได้เสียหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับแหล่งโบราณคดีเพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพในอดีตที่ส่งผลกระทบต่อปัญหาการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ฝังสิ่งแวดล้อมและแหล่งโบราณคดีในจังหวัดหนองคาย

ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมข้อมูล ในการวิจัยเรื่องการพัฒนา รูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ฝังสิ่งแวดล้อมและแหล่งโบราณคดีในจังหวัดหนองคายเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1) การสำรวจ เป็นการสำรวจพื้นที่ก่อนการลงพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นการกำหนดพื้นที่เพื่อให้การเก็บข้อมูลในขั้นต่อไปได้ข้อมูลที่ถูกต้องและเป็นจริง

2) การสังเกต (Observation) ประกอบด้วยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Participant And Non Participant Observation) ดังนี้

(2.1) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ผู้วิจัยได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรม พร้อมกับสังเกต ซักถามข้อมูลที่ยังสงสัยและจดบันทึกอย่างเป็นระบบ

(2.2) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) ผู้วิจัยจะทำการสังเกตสภาพทั่วไปของชุมชนและสิ่งแวดล้อม แหล่งโบราณคดีในชุมชนเพื่อนำไปสู่การพัฒนา รูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ฝังสิ่งแวดล้อมและแหล่งโบราณคดีในจังหวัดหนองคายอย่างจริงจัง

3) การสัมภาษณ์ (Interview Guide) ประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interviews) และแบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Non-Structured Interviews) คือ การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interviews) เป็นการสัมภาษณ์ตามแนวทางประเด็นคำถามที่ผู้วิจัยสัมภาษณ์ข้อมูลอย่างกว้างๆ และสามารถที่จะสัมภาษณ์เจาะลึกได้ทันที เพื่อหาคำตอบตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (No Structured Interviews) เป็นการสัมภาษณ์ตามแนวทางประเด็นคำถามที่ผู้วิจัยสัมภาษณ์ข้อมูลอย่างกว้างๆ และสามารถที่จะสัมภาษณ์เจาะลึกได้ทันที และมีแนวคำถามที่สามารถสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึกได้ ไม่ได้เป็นคำถามที่ตายตัว การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) การเก็บข้อมูลด้วยการสนทนากลุ่ม ในแต่ละกลุ่มจัดผู้เข้าร่วมสนทนา 8-10 คน เพื่อให้ได้การสนทนาตามแนวของวัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อให้ได้ผลคือประเด็นคำตอบเกี่ยวกับการพัฒนา รูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ฝังสิ่งแวดล้อมและแหล่งโบราณคดีในจังหวัดหนองคาย

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล จากการศึกษาทั้งในเชิงเอกสาร (Documentary Research) และข้อมูลเชิงประจักษ์ จากการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย เป็นกระบวนการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์ที่ได้จากการสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ตามประเด็นหัวข้อดังนี้

- ดำเนินการศึกษาริบทพื้นที่โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการวิจัย

- สรุปและนำเสนอผลการศึกษาที่ได้จากการศึกษาในเชิงเอกสารและภาคสนามจากการ สัมภาษณ์ กลุ่มเป้าหมาย 3 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองหนองคาย อำเภอโพนพิสัย อำเภอท่าบ่อ สนทนากลุ่มในแต่ละชุมชน จัดเวทีแสดงความคิดเห็นทั้ง 3 อำเภอ ชุมชน แล้วนำมาวิเคราะห์ตามประเด็นสำคัญ กล่าวคือ ประวัติความเป็นมา ของแหล่งโบราณคดี ความเชื่อและประเพณีวัฒนธรรม สภาพปัญหาที่เกิดขึ้น หน่วยงานที่เข้ามาเกี่ยวข้อง จากนั้นจะนำผลการวิเคราะห์มาเผยแพร่สู่สังคม ทั้งภาครัฐ และภาคเอกชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในระดับต่างๆ

- วิเคราะห์สภาพของพื้นที่ที่เป็นที่ตั้งของสิ่งแวดลอมและแหล่งโบราณคดีในจังหวัดหนองคาย 3 อำเภอ แล้วดำเนินการออกแบบผังสิ่งแวดลอมและแหล่งโบราณคดีโดยใช้หลักทฤษฎีที่เกี่ยวข้องนำไปสู่การ สร้างความเข้าใจผ่านข้อเท็จจริงที่ถูกต้องให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชุมชน

- สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า แนวคิดเรื่องกิจกรรมการเรียนรู้นั้นมาจากการศึกษาเกี่ยวกับทฤษฎีการเรียนรู้ โดยแนวคิดเรื่องการเรียนรู้มีนักคิดหรือนักปรัชญาหลายท่านได้อธิบายเอาไว้โดยเฉพาะนักคิดชาวตะวันตก โดยนักคิดแต่ละท่านก็ได้เสนอทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้และกระบวนการรวมถึงผลของการเรียนรู้เอาไว้แตกต่างกัน แต่เมื่อพิจารณาแล้วนักคิดตะวันตกล้วนมุ่งถึงการเรียนรู้ในเชิงพฤติกรรมที่มนุษย์แสดงความต้องการทางจิตออกมาภายนอกผ่านรูปแบบของพฤติกรรมที่แตกต่างกัน นอกจากนั้นในส่วนของนักคิดหรือผู้สอนทางตะวันออกนั้น พระพุทธเจ้าก็ได้ทรงอธิบายคำสอนที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้เอาไว้หลายประการ โดยเฉพาะทรงสอนว่าการเรียนรู้ของมนุษย์นั้นเกิดมาจากการรับรู้จากกระบวนการทำงานของอายตนะภายนอกและอายตนะภายในจนก่อให้เกิดการรับรู้และแสดงพฤติกรรมการเรียนรู้ออกมาภายนอก ซึ่งหลักคำสอนของพระพุทธศาสนานั้นมองว่าการเรียนรู้เกิดมาจากการกระบวนการทำงานของกายและจิต

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า การพัฒนารูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้นั้นคณะผู้วิจัยได้ดำเนินการ พัฒนาการเรียนรู้โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างหลากหลายเพื่อกระตุ้นให้ผู้ร่วมกิจกรรมได้เห็นคุณค่าของ ผังสิ่งแวดลอมและแหล่งโบราณคดีในจังหวัดหนองคายผ่านกิจกรรม 3 กิจกรรมคือ กิจกรรมโครงการอบรมยุวมัคคุเทศก์เพื่อการเรียนรู้ผังสิ่งแวดลอมและแหล่งโบราณคดีในจังหวัดหนองคาย เป็นกิจกรรมที่มุ่งให้ความรู้กับ ผู้เข้าร่วมอบรมให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเป็นยุวมัคคุเทศก์หรือเป็นเจ้าบ้านในการต้อนรับและให้ความรู้เกี่ยวกับแหล่งโบราณคดีในจังหวัดหนองหรือในชุมชนให้กับนักท่องเที่ยวหรือผู้สนใจทั่วไป และมุ่งที่จะ สร้างให้มียุวมัคคุเทศก์ผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการนำเที่ยว ให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ความเป็นมาการใช้ผังการท่องเที่ยว, กิจกรรมการคัดลอกและอ่านจารึกในพื้นที่ศึกษา, กิจกรรมการพัฒนาแหล่งโบราณคดีเพื่อ ชุมชน เพื่อกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมและสังคมได้เกิดการเรียนรู้และเกิดความสำนึกในการอนุรักษ์ สิ่งแวดลอมและแหล่งโบราณคดีในชุมชนของตน ส่วนกิจกรรมการคัดลอกและอ่านจารึกนั้น เป็นกิจกรรมที่มุ่ง ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้มีโอกาสในการทดลองการคัดลอกและเรียนรู้ขั้นตอนการคัดลอกจารึกและเรียนรู้การ

อ่านจารึกจากผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งจากการทำกิจกรรมนั้นผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความสนใจและร่วมทำกิจกรรมกับนักวิจัยและรู้สึกดีใจที่ได้รับรู้ถึงประวัติความเป็นมาของวัดในชุมชนของตนเอง

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า การจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ฝั่งสิ่งแวดล้อมและแหล่งโบราณคดีในจังหวัดหนองคายทั้ง 3 กิจกรรมนั้นให้คุณค่าสำคัญ คือ (1) คุณค่าด้านการท่องเที่ยว เป็นคุณค่าจากการดำเนินการจัดกิจกรรมอบรมยุวมัคคุเทศก์เพื่อการส่งเสริมการเรียนรู้ฝั่งสิ่งแวดล้อมและแหล่งโบราณคดีในจังหวัดหนองคายเนื่องจากเป็นกิจกรรมที่กระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยวหรือทำให้ประชาชนได้เห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อมและแหล่งโบราณคดีในชุมชนของตนเองจากนั้นก็เกิดการศึกษาหรือการเรียนรู้ผ่านการท่องเที่ยวหรือใช้กิจกรรมการนำเที่ยวนั้นเป็นแนวทางในการสร้างรายได้ และหน่วยงานของรัฐได้เห็นคุณค่าของกิจกรรมดังกล่าวก็นำไปใช้เพื่อการกระตุ้นการท่องเที่ยวในชุมชนต่อไป (2) คุณค่าด้านการปลูกจิตสำนึกรักษาแหล่งโบราณคดีในชุมชน เป็นคุณค่าที่เกิดมาจากการจัดกิจกรรมการคัดลอกจารึกและกิจกรรมเด็กวัดร่วมใจอนุรักษ์แหล่งโบราณคดี ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ปลูกจิตสำนึกทำให้เกิดคุณค่าในเรื่องดังกล่าว (3) คุณค่าด้านการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจให้กับชุมชน เป็นคุณค่าที่เกิดมาจากการจัดกิจกรรมทั้ง 3 ประเภะนั้นแล้วก่อให้เกิดการจ้างงานหรือการท่องเที่ยว เมื่อมีการท่องเที่ยวก็ย่อมมีเม็ดเงินเกิดขึ้นมาจากการท่องเที่ยว เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวแล้วก็ทำให้ชุมชนมีงานทำทำให้เกิดการหมุนเวียนทางด้านเศรษฐกิจในชุมชนมากขึ้น ซึ่งก็เป็นผลมาจากกิจกรรมที่ได้ทำขึ้นนั่นเอง

อภิปรายผลการวิจัย

1. แนวคิดเรื่องกิจกรรมการเรียนรู้นั้นมาจากการศึกษาเกี่ยวกับทฤษฎีการเรียนรู้ นักคิดตะวันตกล้วนมุ่งถึงการเรียนรู้ในเชิงพฤติกรรมที่มนุษย์แสดงความต้องการทางจิตออกมาภายนอกผ่านรูปแบบของพฤติกรรมที่แตกต่าง การเรียนรู้ในพระพุทธศาสนาเกิดมาจากการรับรู้จากกระบวนการทำงานของอายตนะภายนอกและอายตนะภายในจนก่อให้เกิดการรับรู้และแสดงพฤติกรรมการเรียนรู้ออกมาภายนอก ซึ่งหลักคำสอนของพระพุทธศาสนานั้นมองว่าการเรียนรู้เกิดมาจากการกระบวนการทำงานของกายและจิต สอดคล้องกับแนวคิด ชิกมุนด์ ฟรอยด์ที่เห็นว่าการเรียนรู้หรือการแสดงออกซึ่งการเรียนรู้ของมนุษย์นั้นเป็นการแสดงออกของจิตผ่านกิจกรรมหรือพฤติกรรมทางกาย โดยจิตของมนุษย์นั้นประกอบไปด้วยลักษณะพื้นฐานทางจิต 3 ประการก็คือ อิด (Id) อีโก้ (Ego) และ ซุปเปอร์อีโก้ (Supper Ego) และ พาฟลอฟ สกินเนอร์ ที่เขาเชื่อว่าการเรียนรู้ของสิ่งมีชีวิตจำนวนมากเกิดจากการวางเงื่อนไข กล่าวคือ การตอบสนองหรือการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นต่อสิ่งเร้าหนึ่งมักมีเงื่อนไขหรือ สถานการณ์เกิดขึ้น (Bolles, 1975) สอดรับกับผลงานวิจัยของณัฐพนธ์ อนุสรณ์ทรงกูรที่พบว่า ทฤษฎีการเรียนรู้ของนักคิดชาวตะวันตกหลายทฤษฎีสามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อการจัดการเรียนรู้ของเด็กหรือนิสิตนักศึกษาได้ (ณัฐพนธ์ อนุสรณ์ทรงกูร, 2555) สอดรับกับผลงานวิจัยของพระครูปลัดธีระชัย อชิโต (ธีรญาณ วีระชัยกุล) ที่พบว่า กระบวนการเรียนรู้ของพระพุทธศาสนานั้นสามารถนำมาปรับใช้ในการจัดการเรียนรู้และพัฒนาทักษะการใช้ชีวิตของมนุษย์เราในสังคมได้ (พระครูปลัดธีระชัย อชิโต (ธีรญาณ วีระชัยกุล), 2560) และสอดคล้องกับพระมหาหุนีพัฒน์ กองบาง ได้เสนอวิทยานิพนธ์เรื่อง การศึกษาวิเคราะห์

วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการในพระสูตรต้นตปิฎก สรุปได้ว่า วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการแบ่งได้เป็น 10 วิธี ซึ่งครอบคลุมวิธีคิดทั้งสองของฝ่ายตะวันตก คือ วิธีคิดตามแนวทางวิทยาศาสตร์และวิธีคิดตามแนวตรรกศาสตร์สามารถนำไปใช้ได้หลาย ๆ สถานการณ์รวมเป็นวิธีคิดที่มีความจำ เป็นต่อการปฏิบัติตามแนวทางในพระพุทธศาสนา เช่นการปฏิบัติตามแนวสติปัฏฐาน 4 รวมทั้งการปฏิบัติเพื่อการบรรลุธรรม (พระมหาหันทน์พัฒน์ กองบาง, 2544)

2. การจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ฝั่งสิ่งแวดล้อมและแหล่งโบราณคดีทั้ง 3 กิจกรรม คือ (1) กิจกรรมอบรมยุวมัคคุเทศก์เพื่อการส่งเสริมการเรียนรู้ฝั่งสิ่งแวดล้อมและแหล่งโบราณคดีในจังหวัดหนองคาย (2) กิจกรรมการคัดลอกจารึกและ (3) กิจกรรมเด็กวัดร่วมใจอนุรักษ์แหล่งโบราณคดี โดยกิจกรรมทั้งสามนั้นถือว่าเป็นกิจกรรมที่เหมาะสมกับการนำมาใช้เพื่อเป็นกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ กล่าวคือ ชุมชนเป็นผู้ได้เสียกับกิจกรรมหรือเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินกิจกรรมก็ว่าได้เห็นและได้เกิดแรงจูงใจในการที่จะหันมาให้ความสนใจกับแหล่งโบราณคดีใกล้บ้านตนเองมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับพระมหานรินทร์ ทวีสิทธิ์ ได้เสนอวิทยานิพนธ์เรื่อง การวิเคราะห์แนวคิดของกระบวนการสิ่งแวดล้อมศึกษาโดยใช้หลักการคิดแบบโยนิโสมนสิการ สรุปได้ว่าแนวคิดของสิ่งแวดล้อมศึกษามีพื้นฐานแนวคิดเช่นเดียวกันกับวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการสามารถนำแนวคิดแบบโยนิโสมนสิการทั้ง 7 วิธี มาประยุกต์ใช้ในการสอนเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของสิ่งแวดล้อมทั้ง 5 ประการได้ คำ สอนในพระพุทธศาสนาเรื่องโยนิโสมนสิการนี้มีความละเอียดลึกซึ้งและเข้าใจจิตวิทยาของมนุษย์ในการใช้ความคิดเพื่อปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการนี้จะช่วยให้พุทธศาสนิกชนได้ฝึกฝนพัฒนาตนเอง ให้มีสติสัมปชัญญะในการคิดอย่างมีเหตุและผล รวมทั้งตระกัสำคัญที่จะนำไปสู่การตัดสินใจ เพื่อจัดการชีวิตตนเอง ชุมชนและสิ่งแวดล้อมได้อย่างถูกต้อง (พระมหานรินทร์ ทวีสิทธิ์, 2547)

3. คุณค่าของการจัดกิจกรรมนั้นก็ยังมีหลายประการ คือ คุณค่าในด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชน มุ่งให้เด็กมีความรู้ความสามารถในการอธิบายประวัติความเป็นมาและการอ่านผังแหล่งโบราณคดีให้กับประชาชนได้อย่างละเอียดกระชับ และสามารถสร้างความเข้าใจให้กับประชาชนที่มาชมหรือมารับฟังความรู้ที่ได้จากมัคคุเทศก์น้อย สอดคล้องกับศิริกุล ทรัพย์จันทร์ ที่ได้ศึกษาเรื่อง มัคคุเทศก์น้อยเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ช่วงชั้นที่ 2 โรงเรียนบ้านโป่ง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่จากการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนอยู่ในระดับดีส่วนผลสัมฤทธิ์ทางด้านทักษะพิสัยอยู่ในระดับดีมาก และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้าน จิตพิสัย อยู่ในระดับดีมาก ในด้านผลการทดลองใช้หลักสูตรนั้น ครูผู้สอนโรงเรียนบ้านโป่งได้ให้ความร่วมมือในการเขียนหลักสูตร เกิดความร่วมมือกันของบุคลากรทุกคนในด้านกระบวนการ ดำเนินงาน เน้นการปฏิบัติจริง เนื้อหาและกิจกรรมมีความยืดหยุ่น สามารถบรรลุจุดมุ่งหมายโดยจะ เห็นได้ว่านักเรียนกลุ่มตัวอย่างผ่านเกณฑ์การประเมินทุกคน (ศิริกุล ทรัพย์จันทร์, 2548) และสอดคล้องกับ สำลี ทองทิว และคณะ เรื่องโครงการพัฒนาหลักสูตรมัคคุเทศก์น้อยงานไม้ แกะสลักและงานไม้สำหรับหมู่บ้านหัตถกรรมไม้และแกะสลักบ้านถวายเป็น: กรณีศึกษาโรงเรียนบ้าน ดันแก้ว อำเภอดงหลวง จังหวัดเชียงใหม่จากการวิจัยพบว่า ครูโรงเรียนบ้านตันแก้วขาดพื้น ฐานความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหน้าที่และบทบาทต่าง ๆ ของมัคคุเทศก์นาเที่ยว

แต่อย่างไรก็ตาม ครู มีความสามารถในการออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนตามรูปแบบที่กำหนดไว้ในหลักสูตร แกนกลาง แต่ยังไม่สามารถจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีการเรียนรู้ของชาวบ้านครูแต่ละคน สามารถบูรณาการเนื้อหาสาระที่รับผิดชอบอยู่ได้พอสมควรแต่ไม่สามารถบูรณาการกลุ่มสาระทั้งหมดเข้าด้วยกัน ผลการศึกษาผลกระทบของหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องมัคคุเทศก์น้อยงานไม้ แกะสลักและงานไม้ผลกระทบโดยตรงต่อความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับโรงเรียนเปลี่ยนไป ความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมในโรงเรียนกับวัฒนธรรมชาวบ้านส่งผลให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ เป็นการกระตุ้นศักยภาพของชาวบ้านในการกำหนดทิศทางการศึกษา และได้หลักสูตรท้องถิ่นที่มี วิธีสอนเทคนิคการสอนและกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีการเรียนรู้ในชุมชน (สำลีทองทิพ และคณะ, 2544)

องค์ความรู้ใหม่

การพัฒนาแบบกิจกรรมการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมและแหล่งโบราณคดี เช่น มัคคุเทศก์หรือ มัคคุเทศก์น้อย เป็นต้น มีประโยชน์สำหรับการศึกษามากเพราะแนวคิดนี้คณะผู้วิจัยสามารถที่จะนำไปปรับประยุกต์ใช้กับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อก่อให้เกิดความรู้แจ้งจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและแหล่งโบราณคดีในจังหวัดหนองคายได้ โดยโครงการอบรมมัคคุเทศก์น้อยนี้ย่อมทำให้เกิดความรู้และประสบการณ์รวมถึงสร้างจิตสำนึกให้เกิดขึ้นกับเยาวชนในพื้นที่ที่มีแหล่งโบราณคดีในจังหวัดหนองคายได้ และสร้างเยาวชนที่มีความรู้ความสามารถในการเป็นมัคคุเทศก์ในฐานะของตัวแทนของชุมชนแลจังหวัดหนองคายได้ ทำให้ผู้วิจัยพบมุมมองการทำกิจกรรมที่มีสาระสำคัญที่ซ่อนอยู่ คือ

1. กิจกรรมสะท้อนการเรียนรู้มิติทางกาย มนุษย์เรานั้นจะเกิดการเรียนรู้ได้ก็เพราะเกิดมาจากการสัมผัสและมีกระบวนการรับรู้ที่มีองค์ประกอบทั้งภายในและภายนอกผสมกันจึงก่อให้เกิดการเรียนรู้ได้ สรุปคือพระพุทธศาสนาให้ความรู้ การเรียนรู้เกิดมาจากพฤติกรรมทางกาย การได้รับการพัฒนาทางกายรู้จักติดต่อเกี่ยวข้องกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้ง 5 ด้วยดี และปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นทางที่เป็นคุณ มิให้เกิดโทษ ทำให้กุศลธรรมเจริญงอกงาม ทำให้กุศลธรรมเสื่อมสูญไป ช่วยทำให้เกิดความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกาย ซึ่งก็เกี่ยวเนื่องกับการได้รับการพัฒนาด้านพฤติกรรมทางสังคัม ทำให้เป็นผู้ที่มีระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียน ก่อความเดือดร้อนเสียหายแก่ผู้อื่น ย่อมทำให้อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดี เกิดความเกื้อกูลกันในสังคัม

2. มิติทางจิต การเรียนรู้เกิดมาจากพฤติกรรมทางจิต โดยความจริงในเรื่องนี้เราสามารถนำมาปรับใช้กับการศึกษาการพัฒนาแบบกิจกรรมการเรียนรู้แหล่งโบราณคดีและสิ่งแวดล้อม การได้รับการพัฒนาด้านจิตใจ จนมีความเข้มแข็ง มั่นคง เกิดความเจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีความเมตตา กรุณา มีความขยันหมั่นเพียร มีความอดทน มีสมาธิ และความสดชื่นเบิกบาน เป็นสุข ผ่องใสในจิตใจ

เราสามารถให้ความรู้เกิดกับเด็กหรือผู้เข้ารับการเรียนรู้ทั้งในด้านทางร่างกาย และทางจิตใจ ทางร่างกายก็คือการมีปฏิสัมพันธ์กับสังคัม ส่วนทางจิตใจก็คือการใช้ระบบความคิดหรือสติปัญญาในการตัดสินใจหรือแก้ไขปัญหาได้ จะก่อให้เกิดเป็นผลรวมในแง่ของการแสดงพฤติกรรมที่มุ่งถึงประโยชน์ที่มีทั้งแก่ตนเองและแก่ผู้อื่น ซึ่งมีอยู่ 2 ประการ คือ (1) อุตตตถสมบัตติ (หรือ อุตตहितสมบัตติ) ได้แก่ ความพร้อมที่เกิดกับตนเอง คือ

ตนเองได้ทำประโยชน์เพื่อตนเองคือบรรลุความพร้อมมูลทุกอย่างแล้ว (2) ปรารถนาปฏิบัติ (หรือ ประพฤติปฏิบัติ) ได้แก่ การปฏิบัติเพื่อประโยชน์ของผู้อื่น เมื่อตนเองพัฒนาจนบรรลุประโยชน์ตนโดยสมบูรณ์แล้วก็พร้อมที่จะบำเพ็ญประโยชน์แก่ผู้อื่นได้

สรุป

การจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ฝังสิ่งแวดล้อมและแหล่งโบราณคดีในจังหวัดหนองคาย โดยใช้กิจกรรมนั้นให้คุณค่าสำคัญ คือ คุณค่าด้านการท่องเที่ยว ด้วยการจัดกิจกรรมอบรมยุวมัคคุเทศก์เพื่อการส่งเสริมการเรียนรู้ฝังสิ่งแวดล้อมและแหล่งโบราณคดีในจังหวัดหนองคาย ส่วนคุณค่าด้านการปลูกจิตสำนึกรักษาแหล่งโบราณคดีในชุมชน เป็นคุณค่าที่เกิดมาจากการจัดกิจกรรมการคัดลอกจารึกและกิจกรรมเต็กวัดร่วมใจอนุรักษ์แหล่งโบราณคดี และสุดท้ายคุณค่าด้านการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจให้กับชุมชน กิจกรรมการค้าขายสินค้าในชุมชน การผลิตสินค้าเกี่ยวกับพื้นที่แหล่งโบราณคดีก่อให้เกิดการจ้างงานหรือการท่องเที่ยวเมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวทำให้เกิดการหมุนเวียนทางด้านเศรษฐกิจในชุมชน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ครอบคลุมส่งเสริมทั้งด้านร่างกาย และจิตใจของชุมชน แต่ทั้งนี้กิจกรรมดังกล่าวจะเกิดขึ้นไม่ได้ ถ้าหากขาดการมีส่วนร่วมจากชุมชน และการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ดังนั้น ไม่ควรปล่อยให้ชุมชนรับผิดชอบแต่ฝ่ายเดียว หน่วยงานภาครัฐและเอกชนควรให้การสนับสนุนส่งเสริมทั้งทางตรงคืออบรมพาทำกิจกรรม พาศึกษาดูงานแหล่งเรียนรู้ต้นแบบ และทางอ้อมคือการกระจายสินค้า ส่งเสริมประชาสัมพันธ์ ให้รางวัลแก่ผู้มีจิตอาสาหรือแก่ผู้เป็นผู้นำต้นแบบในการถ่ายทอดและอนุรักษ์แหล่งโบราณคดี

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

การจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ฝังสิ่งแวดล้อมและแหล่งโบราณคดีในจังหวัดหนองคาย โดยใช้กิจกรรมอบรมยุวมัคคุเทศก์ กิจกรรมการคัดลอกจารึกและกิจกรรมเต็กวัดร่วมใจอนุรักษ์แหล่งโบราณคดี และกิจกรรมการค้าขายสินค้าในชุมชน การผลิตสินค้าเกี่ยวกับพื้นที่แหล่งโบราณคดีก่อให้เกิดการจ้างงานหรือการท่องเที่ยว เป็นกิจกรรมที่ครอบคลุมส่งเสริมทั้งด้านร่างกาย และจิตใจของชุมชน หน่วยงานภาครัฐและเอกชนตลอดถึงสถานศึกษา และองค์กรด้านพระพุทธศาสนาในท้องถิ่นนั้น ควรเข้ามามีส่วนร่วมช่วยกันพัฒนา และประชาสัมพันธ์สานต่อให้สังคมภายนอกได้รับทราบมากยิ่งขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

การพัฒนาแบบการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ฝังสิ่งแวดล้อมและแหล่งโบราณคดีในจังหวัดหนองคาย มีหลายประเด็นที่เป็นประเด็นที่น่าสนใจแต่ผู้วิจัยยังไม่ได้ศึกษา ดังนั้นเพื่อให้มีการดำเนินการวิจัยให้เกิดองค์ความรู้อย่างสมบูรณ์ผู้ที่สนใจสามารถที่จะนำเอาข้อมูลพื้นฐานในการดำเนินการวิจัยของผู้วิจัยไปทำการวิจัยในประเด็นต่างๆ ที่ยังเหลืออยู่ได้อีกในหลากหลายมุมมอง ดังต่อไปนี้

1. ควรวิจัยในประเด็นเรื่อง “แนวทางในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดหนองคาย” ทั้งนี้เพื่อให้เห็นถึงแนวทางหรือการกำหนดแนวทางในการกระตุ้นการท่องเที่ยวในชุมชน โดยเฉพาะการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เนื่องจากว่าจังหวัดหนองคายนั้นมีแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาจำนวนมาก

2. ควรวิจัยในประเด็น “การจัดการความรู้เรื่อง “การท่องเที่ยวในชุมชนเวียงคุก” โดยการใช้กิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยมัคคุเทศก์น้อย” เนื่องจากว่าจังหวัดหนองคาย มีทรัพยากรการท่องเที่ยวหลายประเภทและเป็นการท่องเที่ยวภายในชุมชนที่ไม่ไกลจากตัวเมืองมากนัก เดิมที่ไม่มีการจัดการความรู้ในเรื่องของการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนมากน้อยเลย ดังนั้นหากดำเนินการวิจัยไปตามแนวทางนี้ย่อมก่อให้เกิดองค์ความรู้ที่ผ่านการจัดการแล้วส่งผลต่อการกระตุ้นการท่องเที่ยวในชุมชนได้

3. ควรวิจัยในประเด็น “แนวทางฟื้นฟูกิจกรรมการท่องเที่ยววิถีพุทธเพื่อรองรับการท่องเที่ยวในพุทธศตวรรษที่ 21” เนื่องจากพบว่าสังคมปัจจุบันนั้นได้พัฒนาเคลื่อนตัวอย่างรวดเร็วมาก ดังนั้นรูปแบบการท่องเที่ยวก็ย่อมจะเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย ดังนั้น การจัดการท่องเที่ยวจำเป็นจะต้องมีการปรับรูปแบบและกิจกรรมให้เหมาะสมกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปได้

บรรณานุกรม

- โจเซฟ ดี. โนแวก และ โกวิน ดี. บ็อบ. (2534). *ศิลปะการเรียนรู้*. แปลโดย สวนิต ยมาภัย และ สวัสดิ์ ปทุมราช, งานแปลของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ อันดับที่ 136, กรุงเทพฯ: ศุภสภาลาดพร้าว.
- ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. (2548). *จิตวิทยาการศึกษา*. กรุงเทพฯ: ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ.
- ณัฐพันธ์ อนุสรณ์ทรงกูร. (2555). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเรียนรู้พื้นฐานการใช้คอมพิวเตอร์เพื่อสร้างงานออกแบบของผู้เรียนที่มีพื้นฐานด้านการเรียนที่แตกต่างกัน*. รายงานวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- พระครูปลัดธีระชัย อชิโต (ธีรญาณ วีระชัยกุล). (2560). รูปแบบการเรียนรู้เชิงพุทธในศตวรรษที่ 21. *วารสารสถาบันวิจัยญาณสังวร*. 8(2), 70-79.
- พระมหาหนูพัฒน์ กองบาง. (2544). *การศึกษาวิเคราะห์วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการในพระสูตรต้นตปิฎก*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พระมหานรินทร์ ทวีสิทธิ์. (2547). *การวิเคราะห์แนวคิดของกระบวนการสิ่งแวดล้อมศึกษาโดยใช้หลักการคิดแบบโยนิโสมนสิการ*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ศิริกุล ทรัพย์จันทร์. (2548). *การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง มัคคุเทศก์น้อยเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศช่วงชั้นที่ 2 โรงเรียนบ้านโป่ง อาเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สาธิต ทองทิ้ว. (2542). *การพัฒนาหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นงานไม้แกะสลักและงานไม้สำหรับหมู่บ้านหัตถกรรมไม้แกะสลักบ้านถวาย: กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านต้นแก้ว อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

Bernard, H. W.. (1972). *Psychology of Learning and Teaching*. New York: McGRAW-Hill Book Company, Inc..

Bolles, R. C. (1975). *Learning Theory*. New York: Holt Rinehart and Winston.

Keachie, W. J. Mc & Doyle, C. L.. (1967). *Psychology*. Addison-Wealey Publishing Company, Inc..